

ŽENE U DIPLOMACIJI REPUBLIKE HRVATSKE

dr. sc. Marina Funduk, dr. sc. Anamarija Pisarović

Uvod

Žene su oduvijek bile prisutne u diplomaciji. Od vremena prvih međudržavnih interakcija, čak i prije formiranja država, žene su imale značajnu ulogu. Osobe poput Kleopatre, Theodore, Jadwige, Elizabete I., Katarine Velike, Marije Terezije te mnogih kćeri Džingis-kana, samo su neke od poznatih povijesnih ličnosti koje su oblikovale međunarodne odnose svoga doba i ostavile dubok trag za budućnost. Tim rečenicama prof. dr. sc. Vesna Pusić započinje svoj predgovor novoobjavljenoj knjizi *Žene u diplomaciji Republike Hrvatske*¹, autorica dr. sc. Vere Tadić, dr. sc. Anamarije Pisarović i dr. sc. Marine Funduk, kojim nas poučno vodi kroz povijesni prikaz neformalne pozicije žena u svjetskoj diplomaciji do formalnih položaja u diplomaciji današnjice.

Gledajući kroz povijest, kada je Mediteran bio središte civilizacije zapadnog poznatog svijeta Kleopatra je uspostavljala veze između sjeverne i južne obale, trgujući s vođama Rimskog carstva u nastojanju da ratove zamijeni trgovinom. Theodora, carica Bizanta, bila je ključna savjetnica svome suprugu Justinijanu I., čija je odlučnost bila presudna u njegovom

¹ Tekst sumira nalaze novoobjavljene knjige „Žene u diplomaciji Republike Hrvatske“ autorica Vere Tadić, Anamarije Pisarović i Marine Funduk, tiskanom u izdanju Novog retka i Instituta za razvoj i međunarodne odnose, 2023.

suzbijanju ulične pobune, učvršćivanju položaja na tronu te kasnijoj obnovi Konstantinopola. Džingis-kanove kćeri upravljale su mnogim osvojenim zemljama i kraljevstvima, osiguravajući stabilnost pregovorima i savezima. Jadwiga, jedina žena proglašena poljskim kraljem, udajom za litvanskog Velikog vojvodu postala je suvladarica Poljsko-litvanske Unije, šireći kršćanstvo i promičući suradnju s istočnim susjedima. Elizabeta I. vodila je ratove sa Španjolskom, pregovarala s Francuskom te istraživala Novi svijet. Katarina Velika proširila je Rusiju prema Crnome moru i njegovala odnose s Europom. Marija Terezija reformirala je državnu upravu, njegovala odnose s Francuskom i uvela progresivne zakone, uključujući zabranu progona vještica.

Osim tih značajnih vladarica, većina žena je kroz povijest sudjelovala u najstarijem diplomatskom projektu - udaji. Dogovaranje brakova između plemićkih, kraljevskih i carskih obitelji bilo je ključno za prevenciju ratova, uspostavu mira i stabilnosti te jačanje ekonomskih i političkih veza. Brakovi su bili složene diplomatske i sigurnosne operacije kojima su se krojile sudbine carstava, međunarodni odnosi te politička karta svijeta.

S početkom stvaranja moderne države, diplomacija dobiva novu institucionalnu formu. Kardinal Richelieu osniva prvo Ministarstvo vanjskih poslova u Francuskoj 1626. godine, uvodeći princip *raison d'état*² kao vodeći princip u diplomaciji. Žene su u toj institucionaliziranoj diplomaciji moderne države bile zapostavljene, ali su i dalje imale utjecaj kao kraljice, supruge, ljubavnice i špijunke.

U Velikoj Britaniji je 1782. godine osnovano Ministarstvo vanjskih poslova (engl. *Foreign Office*). Te je godine Charles James Fox kao prvu "potrebnu ženu" imenovao "domaćicu" Martu Southcott. "Potrebne žene" su kuhale čaj i dvorile osoblje zaposleno u diplomaciji. Otvaranjem nove zgrade Ministarstva vanjskih poslova (Downing Street) 1868. godine "domaćica" je morala spremati i ručak za osoblje ("s kvalitetom kojeg neki nisu bili zadovoljni"). Prva tipkačica Ministarstva vanjskih poslova bila je Sophia Fulcher, ali je smjela tipkati samo nepovjerljive dokumente. Smatralo se kako žene ne smiju imati uvid u povjerljive dokumente i tipkati ih, jer nisu u stanju čuvati tajne. Donošenjem Zakona o seksualnoj diskvalifikaciji, odnosno njezinu uklanjanju, 1919. godine prvi je put omogućeno pristupanje žena administrativnom stupnju u diplomatskoj i konzularnoj službi Velike Britanije.

Prva veleposlanica u povijesti, bila je Ruskinja Aleksandra M. Kollontaj 1923. godine. Današnja Ruska Federacija, odnosno bivši Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR), prva je država u svijetu koja je imenovala ženu za veleposlanicu, pa je tim činom Rusija ušla u povijest diplomacije, a slijedile su je druge zemlje: Sjedinjene Američke Države (SAD), Velika Britanija i ostale. U Velikoj Britaniji nakon Drugog svjetskog rata nastaje preporuka da "ženama kao i muškarcima budu jednako dostupna radna mjesta u vanjskim poslovima, ali one trebaju odstupiti (umiroviti se) kad se udaju". Brak je, kao zapreka ulasku žena u diplomaciju, ukinut 1972. godine, ali su još 1985. godine sve žene na višim diplomatskim položajima bile neudane.

U diplomaciju Sjedinjenih Američkih Država žene ulaze 1922. godine kada je u Ministarstvu vanjskih poslova (engl. *US Department of State*) zaposlena Lucille Atcherson. Od tada su žene postupno, ali sigurno krčile put do najviših pozicija, pa je godine 1933. Ruth Bryan Owen imenovana prvom ženom na čelu američkoga veleposlanstva u Danskoj i na Islandu.

Žene u diplomaciji Republike Hrvatske

Iskustvo diplomacije Republika Hrvatska baštinila je od Dubrovačke Republike i SFR Jugoslavije. Hrvatska diplomacija uspostavljala se u ratnim okolnostima nakon proglašenja suverene i samostalne države, a mlada se diplomacija suočavala s manjkom kadra koji je regrutiran iz različitih profesija i prema različitim kriterijima. Bile su to teške godine za novonastalu državu i njezinu diplomaciju. U tom je razdoblju malo žena angažirano u diplomaciji Republike Hrvatske, što je odraz i činjenice da je u Hrvatskoj malo žena bilo uključeno u politički život.

Sudjelovanje žena u političkom životu Republike Hrvatske u zakonodavnoj, sudbenoj i izvršnoj vlasti također je tema navedene knjige. Naglasak je, ipak, na razvitku diplomacije Republike Hrvatske od proglašenja neovisnosti i uspostave diplomatske mreže do današnjih dana. Prikazana je diplomatska mreža i brojnost diplomata i diplomatkinja, a posebno poglavlje posvećeno je analizi socio-demografskog profila diplomatkinja, njihovih stavova o zastupljenosti žena u diplomaciji, te analizi stavova o utjecaju na položaj i rad diplomatkinja. Analizirani su podaci o brojnosti diplomatkinja i diplomata, trendovima promjena brojnosti jednih i drugih, strukturi jednih i drugih po diplomatskim zvanjima te dinamičkim promjenama te strukture.

Temeljem dostupnih podataka o zaposlenim djelatnicima u Ministarstvu

vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske (MVEP) i Diplomatsko-konzularnim predstavništvima (DKP) od 1991. do 2016. godine i njihove analize može se zaključiti kako se broj diplomata i diplomatkinja dinamično povećavao, osobito tijekom prvog desetljeća 21. stoljeća te kako je u hrvatskoj diplomaciji bilo zaposleno između jedne trećine i dvije petine žena. Taj se udio postupno povećavao. Nadprosječan je udio bio u nižim diplomatskim rangovima, a ispodprosječan u višim diplomatskim rangovima. Najmanji je udio diplomatkinja bio među veleposlanicima i generalnim konzulima.

Republiku Hrvatsku je u razdoblju od 1991. do 2019. godine predstavljalo 195 hrvatskih veleposlanika (muškaraca i žena) od kojih 38 veleposlanica ili 19,49 %. Zdenka Babić Petričević bila je prva žena imenovana voditeljicom prvoga inozemnog ureda Republike Hrvatske u Stuttgartu (generalna konzulica), za područje Savezne pokrajine Baden Württemberg u SR Njemačkoj, Neda Rosandić Šarić bila je prva imenovana veleposlanica Republike Hrvatske u Argentini, dok je prva veleposlanica Republike Hrvatske pri Stalnom predstavništvu UNESCO-a u Parizu bila Vesna Girardi Jurkić, a prva veleposlanica Republike Hrvatske pri Uredu Ujedinjenih naroda u Beču bila je Ana-Marija Bešker.

Provedena anketa među hrvatskim diplomatkinjama omogućila je detaljniji uvid u njihov položaj i poteškoće s kojima se suočavaju, a dostupni podaci ukazuju na današnju znatnu feminizaciju hrvatske diplomacije.

Dobna i socioekonomska struktura hrvatskih diplomatkinja vrlo je raznolika. Većinom su to mlađe i fakultetski obrazovane diplomatkinje iz područja društvenih ili humanističkih znanosti. Manjina ih je s diplomama s područja prirodoslovnih, medicinskih i tehničkih znanosti. U svojim osvrtima na anketu ističu kako je diplomatska kadrovska piramida u Hrvatskoj zanimljiva - bazu piramide tvore diplomatkinje, a vrh piramide diplomati.

Život diplomatkinja je specifičan i zahtjevan. Rezultati ankete upozoravaju na specifičnosti i poteškoće života diplomatkinja na mandatima u inozemstvu. Organizacija života je bitno drukčija nego tijekom rada u MVEP-u u Hrvatskoj, što se osobito odnosi na udane diplomatkinje, a ponajviše na diplomatkinje s djecom. Posebno je specifičan položaj udanih diplomatkinja čiji su muževi zaposleni u Hrvatskoj te ne žele ili ne mogu napustiti svoje zaposlenje. To je na žalost čest slučaj. Supruge su češće spremne pratiti supruga na diplomatskom mandatu u inozemstvu nego obrnuto. Gotovo jedinstveno, ispitanice izjavljuju da im je tijekom boravka na mandatu u inozemstvu vrlo bitna podrška supruga ili životnog partnera

te obitelji. Za diplomatkinje je najpoželjnije rješenje da su na mandatu zajedno s muževima i djecom, na tzv. obiteljskom mandatu.

Stereotip kako vanjski izgled žena znatnije pridonosi njihovoj mogućnosti zapošljavanja i napredovanja u karijeri demantiraju odgovori anketiranih diplomatkinja. Samo ih 14,5 % drži kako vanjski izgled pomaže ženama pri zapošljavanju u MVEP-u, da "osrednje pomaže" misli ih 30,9 %, "malo pomaže" izjavilo je njih 29,1 %, a "nimalo ne pomaže" odgovorilo je 25,5 % anketiranih.

Većina se ispitanica tijekom boravka na mandatu u inozemstvu suočila s "bullyingom", a gotovo trećina njih i sa seksualnim uznemiravanjem. To iznenađuje zbog činjenice da su hrvatske diplomatske misije relativno male organizacije, odnosno organizacije s malim brojem djelatnika.

Često se misli kako je rad u diplomaciji vrlo atraktivan. Treba, međutim, imati na umu vrlo raznolika diplomatska zvanja i diplomatska radna mjesta te različitu razinu njihove atraktivnosti. Odlazak na diplomatski mandat u inozemstvo i boravak na mandatu povezani su s brojnim problemima, koji su često veći od „koristi“. Naročito se to odnosi na diplomatkinje i to posebno one koje su u braku ili imaju životnog partnera.

Zaključna razmatranja

Ovo je prvo istraživanje u Hrvatskoj na temu položaja žena u diplomatskoj zajednici u odnosu na položaj muškarca, brzinu napredovanja na hijerarhijskoj ljestvici, izazove i prepreke s kojima se žene danas susreću s obzirom na obitelj i posao tijekom svoje diplomatske karijere. Posvećeno društveno aktualnoj temi, istraživanje se bavi propitivanjem položaja žena u Hrvatskoj u odnosu na „muški svijet diplomacije“ propitujući rodnu ravnopravnost u kreiranju vanjske politike, međunarodnih odnosa i diplomacije. Isto tako predstavlja poticaj za senzibilizaciju hrvatske javnosti ne samo o položaju žena u diplomatskoj službi, već i u drugim područjima javne uprave u Republici Hrvatskoj kao i poticaj za posljedične promjene i u samom hrvatskom društvu.

Izvori

Breault, Y. (2013). Usponi i padovi ruske diplomacije. Dostupno online: <https://arhivalmd.wordpress.com/2013/11/29/usponi-i-padovi-ruske-diplomacije/> [pristupljeno: 15. ožujka 2024.]

The Foreign & Commonwealth Office (1999). Women in Diplomacy (1781-1999). Dostupno online: https://issuu.com/fcohistorians/docs/history_notes_cover_hphn_6 [pristupljeno: 5. ožujka 2024.]

Tadić, Vera; Pisarović, Anamarija; Funduk, Marina (2023). Žene u diplomaciji Republike Hrvatske. Zagreb: Novi redak; Institut za razvoj i međunarodne odnose.

Wright, A. (2005). For the Record: Breaking Through Diplomacy's Glass Ceiling. *Foreign Service Journal* 82(10), 53-62. Dostupno online: https://afsa.org/sites/default/files/flipping_book/1005/ [pristupljeno 6. ožujka 2024.]

Nakladnik:

IRMO - Institut za razvoj i međunarodne odnose
Ulica Ljudevita Farkaša Vukotinovića 2
10000 Zagreb
www.irmo.hr

Za nakladnika:

Sanja Tišma, ravnateljica

Uredništvo:

Ana-Maria Boromisa,
Sanja Maleković,
Jakša Puljiz,
Sanja Tišma,
Aleksandra Uzelac

Lektura:

Maja Hoić

Grafičko uređenje:

Dragana Markanović

Ova publikacija odražava isključivo stajalište autora i Institut se ne može smatrati odgovornim prilikom uporabe informacija koje se u njoj nalaze.

Sadržaj publikacije moguće je prenositi bez prethodnog odobrenja IRMO-a pod uvjetom da se jasno i vidno navede izvor (autor, naslov, IRMO kao nakladnik te poveznica na internet stranicu objave).

Ovaj je rad nastao u sklopu projekta BORE – Bit i boje održivog regionalnog razvoja u Republici Hrvatskoj financiranog sredstvima iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.-2026. - NextGenerationEU. Izneseni stavovi i mišljenja samo su autorova i ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih."

**Financira
Europska unija**
NextGenerationEU

IRMO
Institut za razvoj i međunarodne odnose
Institute for Development and International Relations